

Research Paper

The Factors Related to Academic Burnout of Dental Students: A Qualitative Study in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran

Mohammad Khodabakhsh¹ , Seyed Faez Mahini¹, *Seyed Mostafa Mahmoudi²

1. Private Dental Practice, Yazd, Iran.

2. Department of Oral Pathology, School of Dentistry, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran.

Citation Khodabakhsh M, Mahini SF, Mahmoudi SM. [The Factors Related to Academic Burnout of Dental Students: A Qualitative Study in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran (Persian)]. *Development Strategies in Medical Education*. 2023; 10(3):266-279. <https://doi.org/10.32598/DSME.10.3.573.1>

<https://doi.org/10.32598/DSME.10.3.573.1>

Article Info:

Received: 17 Mar 2023

Accepted: 05 Apr 2023

Available Online: 01 Oct 2023

Key words:

Academic Burnout,
Students, Dentistry;
Qualitative Research

ABSTRACT

Background Academic burnout in students is related to their poor academic performance. The present study aims to explore the factors related to the academic burnout of dental students in Yazd, Iran.

Methods This is a qualitative study. Data were collected through in-depth and semi-structured interviews with 15 students from the Dental School of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences in Yazd. The interviews were transcribed after recording, the statements related to the purpose of the study were extracted and coded, and the key factors were classified. Data were analyzed by the content analysis method.

Results The analysis led to extracting four main themes including professors' academic/behavioral weaknesses, dissatisfaction with the faculty conditions, personal problems, and social issues. The classification of factors showed the prominent role of organizational factors (professors and faculty) in students' academic burnout.

Conclusion The results of this study can help the selected university officials and faculty members in reducing the academic burnout of dental students.

* Corresponding Author:

Seyed Mostafa Mahmoudi, Assistant Professor.

Address: Department of Oral Pathology, School of Dentistry, Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, Iran.

Tel: +98 (914) 0037018

E-mail: dr.smile523@gmail.com

Copyright © 2024 The Author(s);
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>),
which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

Extended Abstract

S

Introduction

Several factors can affect students' academic performance. Some of these factors may improve academic performance, and some may have negative impacts. One of the most important factors with a negative impact on the academic performance of college students is academic burnout. Academic burnout involves a feeling of tiredness as a result of study demands and requirements (exhaustion), pessimistic and uninterested attitudes towards tasks (cynicism), and a sense of incompetence as a student (inefficacy) [1]. Evidence shows that students with academic burnout may have symptoms such as lack of interest in scientific subjects, inability to attend class regularly, lack of participation in class activities, sense of meaninglessness in scientific activities, and inability to solve scientific problems [2]. Academic burnout has a negative effect on learning and increasing efficiency in learning and hinders the achievement of the educational goals of higher education institutions and universities [4]. Therefore, to reduce academic burnout, it is necessary to improve academic progress and increase learning motivation in students [5]. Teaching and learning are stressful experiences, but medical students bear more stress during their academic course than other students because, in addition to the stress of theoretical training, they face the diseases and deaths of patients in teaching hospitals [6]. Screening students, especially dental students, for early signs of academic burnout may provide opportunities for intervention strategies to prevent adverse effects on students' physical and mental health [12]. Therefore, the present study was conducted qualitatively to investigate the factors related to academic burnout in dental students of Shahid Sadougi University of Medical Sciences (SSUMS), Yazd, Iran.

Methods

This is a qualitative study using the content analysis approach which was conducted on 15 SSUMS students (male and female) from the Faculty of Dentistry in 2021. Sampling was done using a purposive method until data saturation. The data were collected through semi-structured interviews. Lincoln and Guba's criteria were used to determine the trustworthiness of the data. For credibility, we used the technique used by different studies for data collection and analysis. For confirmability, all notes and recorded interviews after analysis by the researcher, were again provided to the research team to confirm the fit between the raw data and the results obtained from

the analysis. For the transferability of the research results, the researcher carefully described the conditions of the research. According to the study objectives and methodology, we used the method proposed by Ramiš [14] to analyze the collected data.

Results

In this study, 15 general dentistry students participated, including 11 males and 4 females; 9 were single, and the rest were married; 9 were residents of Yazd province, and the rest were non-residents. The mean age of the students was 24.86 ± 2.29 (ranged 21-32) and their mean GPA was 15.90 ± 0.98 (ranged 14.5-18). Achieving a high rank in the university entrance exam, parents' insistence, good career prospects, familiarity with the dental clinic, and interest in artistic works were among the most important reasons for choosing dentistry as a major by students. Nine students said that their interest in dentistry increased during the years of study, and 5 students said that their interest decreased. The interest remained constant in one student. All students stated that they experienced a lack of motivation and fatigue from studying dentistry during the study period.

After reviewing the transcriptions several times and coding them, 65 codes were extracted as the factors related to academic burnout. After removing duplicate codes, 22 codes remained. Finally, four main themes were extracted: Professors' academic/behavioral weaknesses, dissatisfaction with the faculty conditions, personal problems, and social issues (Table 1).

Conclusion

The results showed that the four main factors affecting dental students' academic burnout included professors' academic/behavioral weaknesses, dissatisfaction with faculty conditions, personal problems, and social issues. Classification of factors indicated the strong role of organizational factors (professors and faculty) in dental students' academic burnout. The results of this study can help SSUMS officials and faculty members in reducing the academic burnout of dental students. Considering the important role of social support in academic burnout, it is recommended that families and professors support dental students who are more vulnerable, ask about their problems, and try to solve their problems in order to avoid their academic burnout and improve their academic performance. It is recommended to investigate the prevalence of academic burnout in SSUMS dental students in future studies.

Table 1. The factors affecting academic burnout in dental students

Type	Main themes	Sub-themes
Internal factors	Professors' academic/behavioral weaknesses	Inappropriate behavior (e.g., humiliation)
		High expectations from students
		Gender discrimination
		Discrimination
		Discrimination in admissions quotas
	Dissatisfaction with the faculty condition	Discrimination between relatives and non-relatives
		No student praise
		Unnecessary strictness
		Inadequate teaching
		In theoretical exams
External factors	Personal problems	In practical lessons
		Lack of experience
		Education system
		Irrelevant subjects in the curriculum
		Not measure the teaching ability of professors
	Social issues	Exams
		The pressure of exams in a certain period
		long interval between exams
		Conditional issues to get a grade
		Amount of assignments
External factors	Personal problems	Lack of facilities
		No extracurricular and fun activities
		Being busy (in married students)
		Distance problems (for round trips)
		Side issues
	Social issues	emotional conflict
		Lack of interest in dentistry
		Misconceptions about dentistry (before entering the university)
		Academic procrastination
		Dorm living
Social issues	Political and economic conditions	
	Cultural heterogeneity	
	Job insecurity	

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study was approved by the ethics committee of [Shahid Sadoughi University of Medical Sciences](#) (Code: IR.SSU.REC.1399.184).

Funding

This study was extracted from a thesis funded by [Shahid Sadoughi University of Medical Sciences](#).

Authors' contributions

The authors contributed equally to preparing this article.

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

تبیین تجربه فرسودگی تحصیلی دانشجویان دندانپزشکی یزد: مطالعه کیفی

محمد خدابخش^۱، سید فائز مهینی^۱، سید مصطفی محمودی^۲

۱. دندانپزشک عمومی، یزد، ایران.

۲. بخش پاتولوژی دهان، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران.

Use your device to scan and read the article online

Citation Khodabakhsh M, Mahini SF, Mahmoudi SM. [The Factors Related to Academic Burnout of Dental Students: A Qualitative Study in Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Iran (Persian)]. *Development Strategies in Medical Education*. 2023; 10(3):266-279. <https://doi.org/10.32598/DSME.10.3.573.1>**doi** <https://doi.org/10.32598/DSME.10.3.573.1>

چکیده

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۲۷ اسفند ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۷ فروردین ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۰۹ مهر ۱۴۰۲

مقدمه مطالعه فرسودگی تحصیلی در دانشجویان می‌تواند به فهم عملکرد ضعیف تحصیلی آن‌ها، رابطه دانشجویان با دانشگاه و شوق و اشتیاق آن‌ها نسبت به ادامه تحصیل کمک کند. از این رو مطالعه حاضر با هدف تبیین تجربه فرسودگی تحصیلی دانشجویان دندانپزشکی یزد انجام شد.

روش‌ها در این مطالعه کیفی از رویکرد تحلیل محتوا جهت کشف دلایل فرسودگی دانشجویان دندانپزشکی استفاده شد. داده‌ها به وسیله مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختارمند از ۱۵ نفر از دانشجویان دانشکده دندانپزشکی شهید صدوقی یزد به صورت حضوری جمع‌آوری شد. مصاحبه‌ها پس از ضبط تبدیل به متن شد. جملات و بیانات مرتبط با هدف مطالعه از متن مصاحبه‌ها استخراج، کدگذاری و طبقه‌بندی شد. داده‌ها به روش تحلیل محتوا، تحلیل شدند.

یافته‌ها نتایج مطالعه نشان داد ۴ عامل اصلی فرسودگی تحصیلی دانشجویان، ضعف علمی و رفتاری اساتید، عدم رضایت از شرایط آموزشی، مشکلات شخصی و مسائل اجتماعی بودند. طبقه‌بندی عوامل، نقش پررنگ عوامل سازمانی (اساتید و محیط دانشکده) را در فرسودگی تحصیلی دانشجویان نشان داد.

نتیجه‌گیری نتایج این مطالعه برای کمک به دست‌اندرکاران آموزشی خصوصاً اساتید دانشکده در جهت کاهش فرسودگی تحصیلی در بین دانشجویان، دستاوردهای مناسبی دارد.

کلیدواژه‌ها:

فرسودگی تحصیلی، دانشجویان دندانپزشکی، مطالعه کیفی

* نویسنده مسئول:

دکتر سید مصطفی محمودی

نشانی: یزد، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، دانشکده دندانپزشکی، بخش پاتولوژی دهان.

تلفن: ۰۰۳۷۰۱۸ (۹۱۴) +۹۸

پست الکترونیکی: dr.smile523@gmail.com

Copyright © 2024 The Author(s);

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

مقدمه

نه تنها می‌تواند در سرنوشت علمی دانشجویان تأثیر داشته باشد، بلکه افزایش آن می‌تواند به سلامت روحی دانشجویان آسیب رسانده و آنان را با ناکامی‌های مختلفی در دوران تحصیل و یا پس از آن در زندگی شخصی و حرفه‌ای مواجه کند [۱۰]. نتایج مطالعه‌ای کمی کیفی که بر روی ۲۶۳۵ دانشجو در کشور انجام شده، نشان داد درصد چشمگیری از تغییرات واریانس فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان نظام آموزش عالی دولتی کشور با متغیرهای ناکارآمدی آموزش، عامل فرهنگی، تقلب علمی، اقتصادمحور شدن آموزش، مشکلات خانوادگی، ضعف علمی و رفتاری استادان، مشکلات زیرساختی، عوامل حمایتی انگیزشی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان تبیین و پیش‌بینی می‌شود [۱۱].

از آنجایی که فرسودگی تحصیلی اغلب با غم و اندوه همراه است و نقش مهمی در کاهش علاقه، یادگیری و عملکرد افراد دارد، شناسایی این موضوع در دانشجویان مهم و مفید خواهد بود. علاوه بر این، غربالگری دانشجویان، به ویژه دانشجویان دندان پزشکی، از نظر علائم اولیه فرسودگی تحصیلی ممکن است فرصت‌هایی را برای راهبردهای مداخله‌ای برای جلوگیری از اثرات نامطلوب بر سلامت جسمی و روانی دانشجویان فراهم کند [۱۲]. از این رو مطالعه حاضر با هدف بررسی عوامل مرتبط با فرسودگی تحصیلی در دانشجویان دندان پزشکی دانشگاه شهید صدوقی یزد به صورت کیفی انجام شد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش کیفی با رویکرد تحلیل محتوا بر روی دانشجویان دانشکده دندان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی یزد در سال ۱۴۰۰ انجام شد. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. بنابراین دانشجویان ترم‌های مختلف [۱۲-۶] با میانگین معدل بالا و پایین، پسر و دختر، سراسری و بین‌الملل، بومی و غیربومی، متأهل و مجرد جهت شرکت در مطالعه انتخاب شدند. انتخاب شرکت‌کنندگان تا جایی ادامه یافت که در جریان کسب اطلاعات هیچ داده جدیدی پدیدار نشد و به عبارت دیگر، داده‌ها به اشباع رسید.

روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. در این مطالعه با ۱۵ نفر از دانشجویان دانشکده دندان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی یزد مصاحبه انجام شد، ابتدا زمان و مکان مناسب برای مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان به صورت حضوری تعیین شد تا باعث فرصت بیشتر برای انجام مصاحبه، احساس راحتی مصاحبه‌شوندگان و افزایش کیفیت یافته‌های پژوهشی شود.

در شروع مصاحبه هدف پژوهش و اطلاعات لازم برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت شفاهی از آنان جهت شرکت در مطالعه و همچنین ضبط مکالمات توسط تلفن گرفته

عوامل متعددی ممکن است عملکرد تحصیلی دانشجویان را تحت تأثیر قرار دهند. برخی از این عوامل باعث بهبود عملکرد تحصیلی و برخی دیگر اثرات مخربی بر آن دارند. یکی از جدیدترین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان که مورد مطالعه قرار گرفته فرسودگی تحصیلی است. فرسودگی تحصیلی در موقعیت‌های آموزشی به عنوان احساس خستگی به خاطر تقاضاها و الزامات تحصیلی (خستگی)، داشتن حسی بدبینانه و بدون علاقه نسبت به مطالب و تکالیف درسی (بی‌علاقگی) و نیز احساس پیشرفت تحصیلی (خودکارآمدی شخصی کاهش یافته) تعریف می‌شود [۱]. شواهد نشان می‌دهند دانشجویان با فرسودگی تحصیلی ممکن است دارای نشانه‌هایی مانند فقدان علاقه نسبت به موضوعات علمی، ناتوانی برای حضور در کلاس‌های دانشگاهی به طور مداوم، عدم مشارکت در فعالیت‌های کلاس، احساس بی‌معنایی در فعالیت‌های علمی و ناتوانی در کسب مسائل علمی باشند [۲]. نیومن استدلال می‌کند که فرسودگی تحصیلی در دانشجویان به چند دلیل یکی از زمینه‌های مهم مورد مطالعه در دانشگاه است. اول، فرسودگی تحصیلی می‌تواند دلیل اصلی رفتارهای مختلف در دانشجویان، مانند عملکرد تحصیلی باشد. دوم، آن را می‌توان تحت تأثیر ارتباط بین دانشجویان و استادان در دانشگاه قرار داد و در نهایت، فرسودگی تحصیلی می‌تواند شور و شوق دانشجویان نسبت به آموزش و پرورش را تحت تأثیر قرار دهد [۳]. وجود فرسودگی تحصیلی تأثیر منفی بر یادگیری و افزایش کارآمدی در یادگیری داشته و مانع دستیابی به اهداف آموزشی مؤسسات آموزش عالی و دانشگاه‌ها می‌شود [۴]. بنابراین انتظار می‌رود به منظور کاهش فرسودگی تحصیلی به بهبود پیشرفت تحصیلی و انگیزه یادگیری در دانشجویان توجه شود [۵].

آموزش و یادگیری تجربه‌ای پراسترس است، اما دانشجویان رشته‌های پزشکی استرس بیشتری را در دوره تحصیلی نسبت به سایر دانشجویان تحمل می‌کنند، چراکه علاوه بر استرس آموزش نظری به علت ماهیت رشته‌شان با مرگ و زندگی بیماران در محیط آموزشی درمانی مواجه هستند [۶].

میزان استرس بالایی در بین دانشجویان در سال اول پزشکی و دندان پزشکی مشاهده شده است، اما برخلاف دانشجویان پزشکی که سطح استرس آن‌ها ممکن است با مراحل پیشرفته تحصیلی کاهش یابد، استرس در میان دانشجویان دندان پزشکی در طول دوران تحصیلی و حرفه‌ای ادامه می‌یابد [۷].

در این دانشجویان عوامل مختلفی نظیر نگرانی در مورد آینده، ترس از آسیب رساندن به بیمار، به کارگیری ناقص مهارت‌ها [۸] و عدم تسلط به وظایف شغلی [۹] باعث افزایش سطح استرس شده و زمینه‌ساز فرسودگی تحصیلی می‌شود. فرسودگی تحصیلی

شد. همچنین جهت جلوگیری از خودسانسوری به دانشجویان اطمینان داده شد که نظرات آنان محرمانه خواهد بود.

سؤالات مصاحبه به صورت باز و با پرسش از میزان علاقه قبلی و فعلی به رشته دندانپزشکی، شروع شد و به موضوع اصلی طرح (فرسودگی تحصیلی و عوامل مرتبط با آن) کشیده می‌شد. سپس جهت ادامه و تکمیل مصاحبه و رسیدن به هدف مصاحبه، براساس نوع پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان سؤالات بعدی مطرح می‌شد. تعامل محقق و مصاحبه‌شونده وابسته به سؤالاتی بود که در مصاحبه مطرح می‌شد و این در حالی بود که سؤالات با هدف اصلی پژوهشی مرتبط بود. در روند مصاحبه جهت منحرف نشدن مصاحبه از مسیر اصلی، سعی شد روند سؤال و جواب در مسیر اهداف باشد. مدت زمان مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان باتوجه به شرایط و موقعیت حداقل ۱۰ دقیقه و حداکثر ۲۰ دقیقه بود و ظرف ۲۴ ساعت از مواد مهم و کلیدی مکالمات یادداشت‌برداری شد. مصاحبه با اشیاع داده‌ها یعنی سطحی که اطلاعات و داده‌های جدیدی به دست نمی‌آمد، ادامه پیدا کرد.

در این پژوهش برای اندازه‌گیری روایی و پایایی ابزار پژوهش از معیارهای گوبو لینکلن استفاده شد [۱۳]. برای اعتبارپذیری از تکنیک محققان مختلف در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و خودبازبینی محقق استفاده شد. جهت بررسی تأییدپذیری کلیه یادداشت‌ها، اسناد و مصاحبه‌های ضبط‌شده پس از تحلیل توسط محقق، مجدداً در اختیار تیم پژوهش قرار گرفت تا تناسب بین داده‌های خام با نتایج حاصل از داده‌ها تأیید شود و در نهایت، برای بررسی انتقال‌پذیری نتایج پژوهش، به دقت و با ذکر جزئیات به توصیف شرایط انجام تحقیق پرداخته شد.

باتوجه به اهداف و روش‌شناسی پژوهش، جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری‌شده از روش پیشنهادی رامیست [۱۴] استفاده شد. بدین منظور گام‌هایی به شرح ذیل برداشته شد:

گام اول

مواجهه اولیه (خواندن و بازخوانی متن یک مصاحبه):

بلافاصله بعد از اتمام مصاحبه، پس از چند بار گوش دادن، متن مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و جهت تجزیه و تحلیل آماده شد.

گام دوم

تشخیص و برجسب زدن به درون‌مایه‌ها:

مضامین و برجسب‌های مناسب برای جملات و بندهای متعلق به هرکدام از مصاحبه‌ها که مشخص‌کننده کیفیت اساسی و درون‌مایه‌ها و جوهره‌های هریک از بخش‌های متن بود، تعیین و یادداشت شد.

گام سوم

لیست کردن و خوشه‌بندی درون‌مایه‌ها:

در این مرحله با تجزیه و تحلیل داده‌ها و درون‌مایه‌های استخراج‌شده در مرحله قبل و با برقراری ارتباط معنایی بین آن‌ها و باتوجه به وجوه مشترک آن‌ها، تا حد امکان درون‌مایه‌ها در قالب مضامین اصلی سازماندهی شدند و به صورت خوشه‌های مفهومی بزرگ‌تر دسته‌بندی شدند.

گام چهارم

ایجاد جداول خلاصه‌سازی:

در این مرحله برای هریک از مشارکت‌کنندگان یک جدول خلاصه‌سازی آماده شد.

پس از پایان مراحل مذکور در مورد همه شرکت‌کنندگان اقدام به تلفیق موردها کردند و همه درون‌مایه‌ها و خوشه‌های قبلی در قالب یک جدول کلی جدید تلفیق شد. پس از نگارش و تصحیح گزارش نهایی، فایل مصاحبه‌ها معدوم شد.

یافته‌ها

در این مطالعه ۱۵ دانشجوی دوره عمومی دندانپزشکی شامل ۱۱ پسر و ۴ دختر شرکت کردند. ۹ نفر از آن‌ها مجرد و بقیه متأهل بودند. ۹ نفر بومی استان یزد و بقیه غیربومی بودند. میانگین سن دانشجویان $24/86 \pm 2/29$ با دامنه تغییرات ۲۱ تا ۳۲ و معدل کل آن‌ها $15/90 \pm 0/98$ با دامنه تغییرات ۱۴/۵ تا ۱۸ بود.

ابتدای مصاحبه از مصاحبه‌شوندگان دلیل انتخاب رشته دندانپزشکی سؤال شد. کسب رتبه بالا در کنکور، اصرار پدر و مادر، آینده شغلی خوب، آشنایی با محیط دندانپزشکی و علاقه به کارهای هنری از مهم‌ترین دلایل انتخاب رشته توسط دانشجویان بود.

سپس از آن‌ها در مورد میزان علاقه‌شان به رشته دندانپزشکی قبل از ورود به دانشگاه و بعد از آن سؤال شد. ۹ نفر از ۱۵ دانشجوی مورد مصاحبه، اظهار کردند علاقه‌شان به این رشته در طی سال‌های تحصیل افزایش یافته، ۵ نفر گفتند علاقه‌شان کاهش یافته و ۱ نفر اظهار کرد علاقه‌اش ثابت مانده است.

تمام دانشجویان اظهار کردند در دوره‌هایی از تحصیل بی‌انگیزگی و خستگی از تحصیل را تجربه کرده‌اند.

جهت استخراج دلایل فرسودگی تحصیلی پس از چندین بار مرور متن‌های استخراج‌شده از مصاحبه و کدگذاری آن‌ها، ۶۵ کد استخراج و پس از حذف کدهای تکراری ۲۲ کد باقی ماند و نهایتاً فرسودگی تحصیلی دانشجویان تحت ۴ عامل اصلی (ضعف علمی

برخی اساتید اصلاً آموزش دادن به دانشجو را جزء وظیفه‌شان نمی‌دانند.»

آموزش ناکافی: یکی از مضامین اصلی در بیانات شرکت‌کنندگان موضوع کم‌اهمیت انگاشتن آموزش، وقت صرف کم برای آموزش عملی، بی‌انگیزگی برخی از اساتید برای تدریس و عدم صرف انرژی جهت آموزش بود. به نظر دانشجوی شماره ۳: «استادها آموزش عملی دقیقی به ما نمی‌دهند، وقتی با یک مورد سخت مواجه می‌شویم و به ما آموزش نمی‌دهند که چه کار کنیم، انگیزه‌مان پایین می‌آید، چراکه فکر می‌کنیم اگر با هم‌چین مواردی در محیط کار بیرون برخورد کنیم، نمی‌دانیم باید چه کار کنیم.»

دانشجوی شماره ۷ گفت: «خیلی وقت‌ها اساتید چیزهایی که بلد هستند را به ما آموزش نمی‌دهند، یا برای اساتید مهم نیست که کاری را درست انجام می‌دهی یا نه، یا در بعضی بخش‌ها این‌قدر سخت می‌گیرند که دانشجو را زده می‌کنند.» همچنین دانشجوی شماره ۴ اظهار کرد: «اساتید شرایطی را فراهم نمی‌کنند که دانشجو دنبال کسب علم برود.» دانشجوی شماره ۲ بیان کرد: «ما جرئت این را نداریم به استاد بگوییم شمایی که حقوق استادی می‌گیری، یک چیزی به ما آموزش بدهید. فقط از این ترس داریم که از بخش بیندازنمان بیرون یا نمره بهمان ندهند.»

کم‌تجربگی اساتید جدید: به اعتقاد برخی دانشجویان بهتر است اساتید باتجربه تدریس در دوره پری کلینیک را به عهده بگیرند. دانشجوی شماره ۶ گفت: «نحوه برخورد بعضی اساتید جدید با دانشجویی که تازه وارد دوره پری کلینیک شده، خوب نیست. برخورد اول خیلی مهم است، اگر تحقیرآمیز باشد می‌تواند اثر منفی زیادی روی دانشجو بگذارد.» همین دانشجو به‌عنوان راهکار پیشنهاد کرد «اساتید بهتر است کمی با علم روان‌شناسی آشنا باشند و بهتر است در انتخاب اساتید برای پری کلینیک وسواس بیشتری خرج شود.»

عدم رضایت از شرایط آموزشی

سیستم آموزش: برخی از دانشجویان از سیستم آموزشی حاکم بر دانشکده و کوریکولوم آموزشی ناراضی بودند. اجبار به گذراندن دروس نامربوط با رشته دندانپزشکی که در کوریکولوم وجود دارد یا عدم سنجش توانایی آموزشی اساتید از مشکلات آموزشی بود که دانشجویان به آن اشاره کردند. دانشجوی شماره ۱۴ در این مورد گفت: «احساس می‌کنم بعضی از کارها و تکالیف سخت، بی‌فایده و بیهوده هستند.»

امتحانات: گرفتن امتحانات شفاهی و کتبی در ابتدای ورود، پایان بخش‌ها و آخر ترم باعث فرسودگی تحصیلی دانشجویان می‌شود. دانشجوی شماره ۱ بیان کرد: «برگزاری امتحانات در

رفتاری اساتید، عدم رضایت از شرایط آموزشی، مشکلات شخصی و مسائل اجتماعی) دست‌بندی شد. طبقه‌بندی عوامل نقش پررنگ عوامل درون‌دانشگاهی (اساتید و محیط دانشکده) را در فرسودگی تحصیلی دانشجویان را نشان داد (جدول شماره ۱).

عوامل درون‌دانشگاهی

ضعف علمی و رفتاری اساتید

از مهم‌ترین دلایل فرسودگی که از صحبت‌های مصاحبه‌شوندگان برداشت شد، موضوع اهمیت اساتید و رفتارهای حرفه‌ای آن‌ها در بحث انگیزش تحصیلی بود.

برخورد نامناسب: همه مصاحبه‌شوندگان با تحقیر دانشجویان توسط اساتید برخورد داشته بودند. به گفته آن‌ها این نوع برخورد نه تنها به یادگیری بیشتر آن‌ها کمکی نکرده، گاهی سبب انزجار آن‌ها از استاد و یا حتی درس آن استاد شده است. دانشجوی شماره ۱۴ گفت: «گاهی دانشجوها به‌خاطر ترس از برخورد تند استاد جلوی دیگران اشتباهاتشان را مخفی می‌کنند.»

توقع نابجا: به نظر دانشجویان توقع زیاد اساتید از آن‌ها باعث کمال‌گرایی منفی در دانشجویان می‌شود. به گفته دانشجوی شماره ۹ «برخی اساتید خصوصاً اساتید جدید انتظار زیادی از دانشجویان دارند و توقع دارند دانشجو هیچ خطایی نداشته باشد. مثلاً در بخش ترمیمی از دانشجو انتظار دارند هیچ دندانی را اکسپوز نکنند.»

تبعیض: برخی از مصاحبه‌شوندگان به این امر اذعان داشتند که اعمال تبعیض بین دانشجویان از جانب اساتید در فرسودگی تحصیلی آن‌ها مؤثر است. مثلاً تبعیض بین دانشجویان دختر و پسر، دانشجویان سراسری و بین‌الملل و یا دانشجویانی که آشنا و یا روابطی با اساتید و غیره دارند. دانشجوی شماره ۱۲ در این خصوص گفت: «بعضی اساتید حاضر می‌شوند از دانشجوی سراسری امتحان مجدد بگیرند، اما از دانشجوی بین‌الملل نه، یا از دانشجوی خوششان بیاید این کار را برایش می‌کنند.»

عدم تشویق: بیشتر مصاحبه‌شوندگان تشویق استاد را در ایجاد انگیزه برای یادگیری، بسیار مؤثر می‌دانستند. در این زمینه می‌توان به نقل قول دانشجوی شماره ۳ بدین مضمون اشاره کرد: «اساتید انگیزه در بچه‌ها ایجاد نمی‌کنند، جو آموزشی ندارند، بچه‌ها را تشویق نمی‌کنند و پشتوانه‌شان نیستند.»

سخت‌گیری بی‌مورد: سخت‌گیری‌های بی‌مورد به اعتقاد دانشجویان خصوصاً در پاس کردن دروس تئوری و یا وضع قوانین سخت‌گیرانه در برخی بخش‌ها مثلاً درمان یک تعداد خاص بیمار و یا کار بر روی تعداد مشخص دندان از دلایل بی‌انگیزگی تحصیلی آن‌ها بود. مثلاً دانشجوی شماره ۳ اظهار کرد: «اساتید انتظار دارند ما چیزهایی را بدانیم که حتی به ما آموزش نداده‌اند،

یک بازه خاص زمانی و یا گاهی فاصله زیاد بین امتحانات باعث خستگی‌ام از تحصیل می‌شود.»

قوانین بخش‌ها: بعضی از دانشجویان مشروط کردن نمره در بخش‌ها و مواردی مانند ترمیم تعداد دندان خاص، تعداد بیمار مشخص و تکالیف زیاد (خصوصاً در ترم‌های ۵ و ۶) را از دلایل فرسودگی تحصیلی گزارش کردند. دانشجوی شماره ۵ گفت: «اساتید روی درس‌های تئوری خیلی تأکید می‌کنند، اما به درس‌های عملی بهایی نمی‌دهند.»

کمبود امکانات: دانشجویان از کمبود امکانات، خرابی وسایل و کمبود بیمار گله‌مند بودند. دانشجوی شماره ۲ گفت: «در فانتوم به دانشجویان سراسری امکاناتی مثل توربین و انگل داده می‌شد، اما این امکانات برای دانشجویان بین‌الملل فراهم نبود.»

نیود برنامه‌های جانبی و مفرح: دانشجویان عدم برگزاری برنامه‌های شاد و مفرح در دانشکده را از دلایل خستگی تحصیلی خود عنوان کردند. دانشجوی شماره ۴ اظهار کرد: «برنامه‌های تفریحی و جشن‌های درون‌دانشگاهی برای دانشجویان سال بالایی بیشتر برگزار می‌شد، اما در دوره ما بسیار کم شده است. البته که شرایط کرونا تأثیرگذار بوده است.»

عوامل برون‌دانشگاهی

مشکلات شخصی

مشغولیت زیاد (متاهلین): دانشجویان متأهل (خصوصاً خانم) رسیدگی به وظایف همسری (و مادری) هم‌زمان با تحصیل را از دلایل فرسودگی تحصیلی می‌دانستند. دانشجوی شماره ۶ بیان کرد: «بعضی وقت‌ها مسئولیت‌ها و دغدغه‌های زندگی بعد از ازدواج ذهن مرا از محیط دانشگاه جدا می‌کند.»

طی مسافت (رفت و برگشت): برخی از دانشجویان ساکن شهرهای اطراف یزد بوده و مجبورند هر روز مسافت بین‌شهری را طی کنند که بعد از گذشت مدت‌زمانی برایشان خسته‌کننده می‌شود. همین‌طور دانشجوی شماره ۱۱ گفت: «طی مسافت هرروزه، رفت و برگشت بین یزد و میبد برایم خسته‌کننده شده و گاهی وقت‌ها به دانشگاه که می‌روم شاداب نیستم.»

مسائل حاشیه‌ای: گاهی درگیری با مسائل حاشیه‌ای مانند درگیری عاطفی دانشجویان را دچار فرسودگی کرده است. دانشجوی شماره ۱ عنوان کرد: «در بعضی از دوستانم دیده‌ام درگیری عاطفی چه لطمه‌ای در آن دوران به دانشجو زد.»

عدم علاقه به رشته دندانپزشکی: اکثر دانشجویان درباره انتخاب رشته دانشگاهی اظهار کردند از ماهیت این رشته اطلاع نداشتند. که این خود از دلایل ناکارآمدی آن‌ها در این رشته شده است. دانشجوی شماره ۱۲ گفت: «چون رشته‌های داروسازی و پزشکی را نمی‌خواستیم دندانپزشکی را انتخاب کردم، اما همین عدم علاقه

در دندانپزشکی ادامه راه را برایم سخت کرد.»

تصور نادرست از رشته دندانپزشکی (قبل از ورود به دانشگاه): هرچند رتبه خوب یکی از دلایل مهم انتخاب رشته دندانپزشکی است، اما تصورات نادرست و عدم آگاهی از این رشته می‌تواند دانشجویان را فرسوده کند. مثلاً دانشجوی شماره ۸ گزارش کرد: «شنیده بودم دندانپزشکی موقعیت شغلی عالی دارد و چون رتبه کنکورم خوب بود، فکر می‌کردم حتماً باید بروم رشته دندانپزشکی. در آن دوران تصور درستی از رشته دندانپزشکی نداشتم.»

اهمال‌کاری تحصیلی: به تعویق انداختن کارها و تحصیل دروس نظری اصطلاحاً تا شب امتحان مشکل خیلی از اساتید بود. دانشجوی شماره ۲ گفت: «خواندن همه درس‌های تئوری را می‌گذارم برای قبل از امتحانات و این فشار زیادی به من وارد می‌کند.» همین دانشجو همچنین اظهار کرد: «سال آخر دیگر حس‌وحال درس خواندن نیست. ذوق‌وشوقی برای پاس کردن ندارم، فقط دوست دارم زودتر درس تمام بشود.»

زندگی در خوابگاه: زندگی دانشجویی خصوصاً در خوابگاه، برخی از دانشجویان را درگیر مسائلی می‌کند که آن‌ها از تحصیل آن‌گونه که باید، باز می‌دارد. دانشجوی شماره ۱۰ در تأیید این مسئله گفت: «سختی‌های زندگی در خوابگاه من را از درس و دانشگاه دلسرد کرده است.»

مسائل اجتماعی

شرایط سیاسی و اقتصادی جامعه: شرایط نابسامان اقتصادی در فرسودگی تحصیلی دانشجویان بی‌تأثیر نیست. چنان‌که دانشجوی شماره ۳ گفت: «وضعیت سیاست و اقتصاد مملکت دید من را به ادامه مسیر زندگی منفی کرده است.» دانشجوی شماره ۴ در این رابطه گفت: «شرایط سیاسی اقتصادی جامعه در امید به آینده جوانان خیلی اثر دارد و این اثرات در دانشگاه نیز نمود پیدا می‌کند.»

ناهمگونی فرهنگی: تفاوت فرهنگی شهرهای مختلف، خصوصاً در ابتدای ورود دانشجویان به شهر یزد، بر وضعیت تحصیلی آن‌ها اثرگذار است. به گفته دانشجوی شماره ۶ «جو شهر یزد سنتی است و سبک زندگی یزدی‌ها متفاوت است. کسانی که از کلان‌شهرهایی مثل تهران وارد شهر یزد می‌شوند، قبل از اینکه به محیط شهر خو بگیرند، زندگی سخت است و قاعدتاً روی تحصیلشان هم اثر می‌گذارد.»

عدم امنیت شغلی: تضمین نبودن شغل و کسب درآمد در حد مکفی پس از فارغ‌التحصیلی از دیگر نگرانی‌های دانشجویان بود. در این رابطه دانشجوی شماره ۱۳ اظهار کرد: «چندتا از دوستانم فارغ‌التحصیلیم را دیده‌ام که در کلینیک کار می‌کنند و اصلاً از شرایط کاری‌شان راضی نیستند، چراکه امنیت شغلی و بیمه ندارند.»

بحث

فاکتور ایجاد فرسودگی تحصیلی در آن‌ها بود.

پرواضح است فقدان مناسبات ارتباطی درست بین دانشجویان با اساتید به نوبه خود بر ایجاد و گسترش مشکلات آموزشی دامن می‌زند [۱۶] که فرسودگی تحصیلی یکی از آن‌هاست. نتایج مطالعه جمشیدیان [۱۷] بر روی دانشجویان دندانپزشکی یزد نیز نشان داد دانشجویان از برخی اساتید به علت کم‌اهمیت انگاشتن آموزش، وقت صرف کم برای آموزش عملی، بی‌انگیزگی برای تدریس و انتقال تجارب، خستگی و بی‌حوصلگی و عدم صرف انرژی جهت آموزش ناخشنود بودند. همچنین نتایج مطالعه وی نشان داد عدم صمیمیت بین اساتید و دانشجویان موجب ایجاد استرس، ترس از سؤال پرسیدن، ترس از درخواست کمک و اعتراف به خطا می‌شود. در مطالعه قرایی و همکاران [۱۸] در دانشکده دندانپزشکی مشهد نیز گزارش شده دانشجویان درباره برخورد نامناسب برخی اساتید توافق نظر داشتند و ابراز کردند که این برخوردها به‌خصوص در کلینیک موجب تحمیل استرس به دانشجو می‌شود. همچنین در این مطالعه دانشجویان نگرانی شدید خود را از سطح ناکافی مهارت خویش پس از فارغ‌التحصیلی به علت آموزش ناکافی توسط اساتید، ابراز کردند.

نتایج مطالعه صفری [۱۹] بر روی دانشجویان دندانپزشکی یزد نیز نشان داد بیش از ۶۰ درصد دانشجویان عواملی نظیر در دسترس نبودن استاد، جو ایجادشده توسط استاد در محیط کلینیکی، تفاوت در نظرات اساتید در محیط کلینیکی، تفاوت در نظرات اساتید در مورد درمان بیماران و دریافت انتقاد در مورد کار علمی از جانب استاد در حضور بیمار باعث بروز استرس در آن‌ها می‌شود. به اعتقاد پژمانخواه و همکاران [۲۰] بی‌احترامی استاد به دانشجو در حضور سایرین و در بالین بیمار و وجود ارتباط غیر مؤثر بین استاد و دانشجو در کارآموزی‌ها از عوامل مهم بروز مشکل و ایجاد استرس در دانشجویان محسوب می‌شود. فرسودگی تحصیلی در واقع، پاسخ و واکنش منفی نسبت به استرس‌های حاد و شدیدی است که در آن اغلب به دلیل خواسته‌های زیاد و خارج از توانی که از افراد می‌شود [۲۱]. چنان‌که نتایج مطالعه سلملا-آرو و همکاران [۲۲] نشان داد استرس یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده فرسودگی تحصیلی است. همچنین فرسودگی اثر منفی بر میزان پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد. توجه به عوامل مؤثر در برقراری ارتباط بین دانشجو و استاد، مانند صبر و حوصله استاد، حفظ حرمت و احترام به دانشجو و تسلط استاد بر مفاهیم علمی و مطالب درسی که در مطالعه سیدمجیدی و همکاران [۲۳] بر روی دانشجویان دوره بالینی دانشکده دندانپزشکی بابل، بدان اشاره شده است، توسط دست‌اندرکاران آموزشی در هنگام جذب اساتید و برگزاری کارگاه‌های حرفه‌ای‌گری و مهارت‌های اخلاقی و ایجاد انگیزه در اساتید می‌تواند راه‌گشا باشد.

در مطالعه حاضر، عوامل مرتبط با محیط دانشکده مانند سیستم آموزش (وجود دروس نامربوط در کوریکولوم و عدم سنجش

نتایج مطالعات مختلف حاکی از احساس فرسودگی تحصیلی یا مصادیق آن در میان دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی است. تمرکز بیشتر این پژوهش‌ها در بررسی عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی، روی عوامل فردی بوده و از پرداختن به سایر عوامل، مانند مناسبات و روابط در محیط دانشگاهی و بیرون از آن که می‌تواند بر روی فرسودگی تحصیلی دانشجویان تأثیر بگذارد، غفلت شده است. از این‌رو در این مطالعه به تأثیر این عوامل بر فرسودگی تحصیلی دانشجویان دندانپزشکی پرداخته شد و نتایج نشان داد ۴ عامل اصلی فرسودگی تحصیلی دانشجویان ضعف علمی و رفتاری اساتید، عدم رضایت از شرایط آموزشی، مشکلات شخصی و مسائل اجتماعی بودند. به علت عدم دستیابی به مطالعات مشابه مضامین اصلی مؤثر بر فرسودگی تحصیلی در مطالعه حاضر با مطالعات محدودی قابل قیاس است.

نتایج مطالعه ادیب و همکاران [۱۵] که همانند مطالعه حاضر به روش کیفی بر روی ۹ دانشجوی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز انجام شد، نشان داد مضامین اصلی تجربه فرسودگی تحصیلی در بین دانشجویان مورد بررسی ضعف برنامه‌ریزی، مشکلات انگیزشی و مشکل در سازگاری و مضامین فرعی آن، نقص در هدف‌گذاری، به تعویق انداختن، تکرار اشتباهات برنامه، بی‌علاقگی، انگیزش بیرونی، احساس خستگی و بی‌حوصلگی، منبع کنترل بیرونی و انتظارات کارایی بود. این مطالعه هرچند از نظر نوع مطالعه و جامعه مورد بررسی با مطالعه حاضر مشابهت داشت، اما برخلاف مطالعه حاضر تمرکز آن بیشتر بر عوامل فردی مسبب فرسودگی تحصیلی در دانشجویان بود. همچنین نتایج یک مطالعه توصیفی مقطعی که توسط همتی و صادقی [۹] بر روی دانشجویان دانشگاه اصفهان با استفاده از پرسش‌نامه انجام شد نشان داد مهم‌ترین عوامل مؤثر در فرسودگی تحصیلی دانشجویان فقدان انگیزه، نارضایتی از تحصیل، ناامیدی از آینده شغلی و عدم مشارکت تحصیلی بودند. علت مغایرت نتایج این مطالعه با مطالعه حاضر می‌تواند تفاوت در نوع مطالعه و بررسی دانشجویان رشته‌های غیرپزشکی در مقاطع مختلف تحصیلی باشد.

بنابر گزارش دانشجویان در مطالعه حاضر عوامل سازمانی (اساتید و محیط دانشکده) در فرسودگی تحصیلی آن‌ها نقش پررنگ‌تری داشتند. تأکید بر نقش اساتید در کلیه مصاحبه‌ها در این مطالعه به‌عنوان یک عامل مهم و مؤثر در فرسودگی نیاز به تأمل دارد. به نظر دانشجویان ضعف علمی و رفتاری اساتید مانند برخورد نامناسب (مثل تحقیر)، توقع نابجا (زیاد) از دانشجویان، تبعیض (جنسیتی، سهمیه ورودی و غیره)، عدم تشویق، سخت‌گیری بی‌مورد (در دروس تئوری)، آموزش ناکافی (واحدهای عملی) و کم‌تجربگی برخی اساتید جدید مهم‌ترین

جدول ۱. عوامل مؤثر در فرسودگی تحصیلی دانشجویان، استخراج شده به روش تحلیل محتوا

مضامین اصلی	مضامین فرعی		
عوامل درون‌دانشگاهی	-	برخورد نامناسب (مثل تحقیر)	
	-	توقع نابجا (زیاد) از دانشجویان	
	ضعف علمی و رفتاری اساتید	الف) جنسیتی (دختر/پسر)	
		ب) سهمیه ورودی (عادی/بین‌الملل)	تبعیض
	عدم رضایت از شرایط آموزشی	ج) آشنا/غیر آشنا	
		-	عدم تشویق
		در امتحانات تئوری	سخت‌گیری بی‌مورد
		در بخش‌های عملی	آموزش ناکافی
	عوامل برون‌دانشگاهی	-	کم‌تجربگی اساتید جدید
		الف) دروس نامربوط در کوریکولوم	سیستم آموزش
ب) عدم سنجش توانایی آموزشی اساتید			
الف) فشار امتحانات در یک بازه خاص		امتحانات	
ب) فاصله زیاد بین امتحانات			
الف) کسب نمره مشروط بر ...		قوانین بخش‌ها	
ب) حجم تکالیف			
-		کمبود امکانات	
-		نبود برنامه‌های جانبی و مفرح	
-		مشغولیت زیاد (متأهلین)	
-	طی مسافت (رفت و برگشت)		
مشکلات شخصی	درگیری عاطفی	مسائل حاشیه‌ای	
	-	عدم علاقه به رشته دندانپزشکی	
	-	تصور نادرست از رشته دندانپزشکی (قبل از ورود به دانشگاه)	
	-	اهمال کاری تحصیلی	
	-	زندگی در خوابگاه	
	-	شرایط سیاسی و اقتصادی	
	-	ناهمگونی فرهنگی	مسائل اجتماعی
	-	عدم امنیت شغلی	

دانشگاه می‌تواند از طریق قوانین و مقررات، مأموریت و برنامه درسی، محیط فیزیکی و تعاملات درون آن و احترام به قومیت‌ها و ادیان مختلف زمینه مساعدی برای رشد تحصیلی و اجتماعی و متعاقباً کاهش میزان استرس و فرسودگی دانشجویان را فراهم کند.

توانایی آموزشی اساتید، امتحانات (فشار امتحانات در یک بازه خاص و فاصله زیاد بین امتحانات)، قوانین بخش‌ها (کسب نمره مشروط بر ... و حجم تکالیف)، کمبود امکانات و نبود برنامه‌های جانبی و مفرح از دیگر فاکتورهایی بودند که به نظر دانشجویان در فرسودگی تحصیلی آن‌ها نقش مهمی داشتند. کیفیت محیط

نتایج مطالعات سلملا-آرو^۱ و همکاران [۲۲]، شیخ‌الاسلامی و همکاران [۲۴]، محمدی و همکاران [۲۵] و نعمی [۲۶]، در بررسی رابطه متغیر برون‌زاد محیط دانشگاه و متغیر درون‌زاد فرسودگی تحصیلی نشان دادند کیفیت محیط دانشگاه پیش‌بینی‌کننده منفی و معنی‌دار فرسودگی تحصیلی دانشجویان است. در توجیه این نتیجه اظهار شده است محیط دانشگاه محیط نوگرایی، نوآوری و محیط بالیدن شخصیت‌هاست. محیطی که بایستی در آن رشد و پویایی و جوش و خروش علمی موج بزند تا رسالت واقعی آن اجرا شود. براین اساس هرچه محیط دانشگاه علمی‌تر و به عبارتی پویاتر در همه ابعاد آن باشد، طبیعتاً دانشجویان با انگیزه بیشتری تلاش و کوشش می‌کنند و با شور و اشتیاق بیشتری اهدافشان را دنبال می‌کنند [۲۴]. محیط پویای دانشگاه علاوه بر اینکه موجب افزایش انگیزه، شور و اشتیاق دانشجویان می‌شود بایستی موجب شود تا دانشجویان با علاقه بیشتری به مشارکت در فعالیت‌های دانشگاه و کلاس درس بپردازند و ساعات طولانی‌تری را به مطالعه مشغول باشند، بدون اینکه احساس خستگی کرده و در نتیجه دچار فرسودگی تحصیلی نشوند [۲۵].

با عنایت به اینکه رسالت اصلی دانشگاه تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز جامعه و فراهم آوردن زمینه مناسب برای توسعه کشور است و باتوجه به اینکه آموزش پزشکی به دلیل مسئولیت دانش‌آموختگان آن در برابر جان انسان‌ها از اهمیت و حساسیت ویژه‌ای برخوردار است، باید تلاش کرد تا کیفیت سیستم آموزش پزشکی افزایش یابد. بدیهی است که توجه به فرسودگی تحصیلی دانشجویان از سوی مسئولان دانشگاه، اهمیت بسزایی دارد؛ زیرا فرسودگی تحصیلی نه تنها می‌تواند در سرنوشت علمی دانشجویان تأثیر داشته باشد، بلکه افزایش آن می‌تواند به سلامت روحی دانشجویان آسیب رساند و آنان را با ناکامی‌های مختلفی در دوران تحصیل و یا پس از آن در زندگی شخصی و حرفه‌ای مواجه کند. درحالی‌که با بهبود شرایط تحصیلی از جمله ایجاد عدالت آموزشی، می‌توان از فرسودگی تحصیلی دانشجویان جلوگیری به عمل آورد و زمینه رشد مهارت و بالندگی در عرصه‌های مختلف علمی و عملی آنان را فراهم کرد [۴].

در مطالعه حاضر مشکلات شخصی نظیر مشغولیت زیاد، طی مسافت (رفت و برگشت به دانشکده)، زندگی در خوابگاه، مسائل حاشیه‌ای، عدم علاقه به رشته دندانپزشکی، تصور نادرست از رشته دندانپزشکی (قبل از ورود به دانشگاه) و اهمال کاری تحصیلی از عوامل تأثیرگذار بر فرسودگی تحصیلی دانشجویان دندانپزشکی ذکر شده است که خصوصاً دانشجویان سال‌های آخر تحصیلی به آن‌ها اشاره کرده‌اند. در مطالعات مشابه به این مسائل به‌عنوان فاکتورهای مؤثر بر فرسودگی اشاره نشده است که می‌توان گفت از این نظر مطالعه حاضر دستاورد جدیدی داشته است.

در مطالعه حاضر شرایط سیاسی و اقتصادی جامعه، ناهمگونی فرهنگی و عدم امنیت شغلی از مسائلی بود که تحت مضمون اصلی مسائل اجتماعی اثرگذار بر فرسودگی تحصیلی آورده شده‌اند. نتایج مطالعه همتی و صادقی [۹] نیز نشان داد عدم امنیت شغلی عامل مهمی است که بر فرسودگی تحصیلی تأثیر دارد. به گفته این محققین در صورتی که دانشجویان درباره آینده کاری رشته‌ای که در آن تحصیل می‌کنند اطمینان و رضایت کافی داشته باشند، در طی تحصیل در آن رشته دچار کاهش انگیزه، یأس و ناامیدی نخواهند شد. جوانان همواره به امید داشتن آینده‌ای روشن‌تر و کسب شغل و درآمد بهتر وارد دانشگاه می‌شوند؛ این در حالی است که باتوجه به وضعیت اقتصادی سخت و دشوار جامعه آینده شغلی آنان در حاله‌ای از ابهام قرار دارد. به عبارتی دیگر، در جامعه نظام فرهنگی همواره جوانان را به سمت دانشگاه‌ها سوق می‌دهد، حال آنکه بعد از فارغ‌التحصیلی جایگاه معینی در نظام اقتصادی و اجتماعی برای آنان در نظر گرفته نشده است؛ فکر کردن به این عدم ناهماهنگی تبعاتی چون بی‌انگیزگی، کاهش عملکرد تحصیلی، نارضایتی و فرسودگی تحصیلی را در پی خواهد داشت. براین اساس ضروری است بین نیازهای جامعه به تخصص‌ها و رشته‌های تحصیلی دانشگاهی و نیروی انسانی تربیت‌شده هماهنگی ایجاد شود.

نتایج مطالعه حاضر نشان داد همه دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه در مقاطعی از تحصیل به‌خصوص سال‌های پایانی درجاتی از فرسودگی را تجربه کرده‌اند. گزارش شده است دانشجویان فرسوده در سال‌های آخر دانشگاه، مسائلی چون پایین آمدن انگیزه پیشرفت [۲۷]، عملکرد تحصیلی [۲۸]، کیفیت زندگی [۲۹]، سلامت جسمانی و روابط اجتماعی [۳۰] و سلامت روان [۳۱] را تجربه می‌کنند و اشتیاق کمتری برای تحصیل از خود نشان می‌دهند [۳۲]. این مسئله سبب کاهش درگیری تحصیلی آنان و اشتیاق برای درگیری در تکالیف درسی [۳۳] و باعث می‌شود تمایل چندانی برای کمک گرفتن از دیگران، کسب دانش و چالش‌های جدید نداشته باشند [۳۴] و کیفیت تجارب شخصی و آموزشی‌شان در طول دوره تحصیل در دانشگاه را ضعیف ارزیابی کنند که این امر نشان‌دهنده شکل‌گیری خودپنداره منفی در آنان است [۲۶]. درنهایت، فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان منجر به احساس تهی بودن، داشتن یک نگرش بدبینانه، بی‌علاقگی به درس و احساس بی‌کفایتی به‌عنوان یک دانشجو می‌شود [۳۵].

در مطالعات جهت کاهش فرسودگی تحصیلی در دانشجویان راهکارهایی ارائه شده است. یکی از این راهکارها حمایت اجتماعی از دانشجویان است. حمایت اجتماعی به‌عنوان میزان برخورداری از محبت، همراهی و توجه اعضای خانواده، دوستان و دیگران (مانند اساتید و کارکنان دانشگاه) تعریف شده است که می‌توان گفت یک کمک دوجانبه است که سبب ایجاد خودپنداره مثبت، خویشتن‌پذیری، احساس عشق و حرمت نفس می‌شود و در همه

1. Salmela-Aro

این موارد، به فرد فرصت خودشکوفایی و رشد را می‌دهد و از فرسودگی تحصیلی جلوگیری می‌کند [۳۶].

باتوجه به مطالب مطرح شده، فرسودگی تحصیلی دانشجویان یکی از مهم‌ترین مواردی است که مسئولان مؤسسات آموزش عالی باید به آن توجه کافی داشته باشند. زیرا فرسودگی تحصیلی نه تنها می‌تواند در سرنوشت علمی دانشجویان تأثیر داشته باشد، بلکه افزایش آن می‌تواند به سلامت روحی دانشجویان آسیب رسانده و آن‌ها را با ناکامی‌های مختلفی در دوران تحصیل یا پس از آن در زندگی شخصی و حرفه‌ای مواجه کند [۳۷]. در حالی که با بهبود شرایط تحصیلی، از جمله محیط‌های یادگیری مطلوب در دانشگاه می‌توان زمینه رشد مهارت و بالندگی در عرصه‌های مختلف علمی و اجتماعی و به‌طور کلی انسجام تحصیلی و اجتماعی دانشجویان را فراهم آورد تا از این طریق به کاهش میزان فرسودگی تحصیلی آنان کمک کرد. بنابراین ضروری است که این موضوع مورد توجه واقع شود و پژوهش‌های فراوانی درباره آن انجام شود تا ضمن شناسایی عوامل مؤثر بر آن، راه‌های مقابله با فرسودگی تحصیلی دانشجویان نیز مدنظر قرار گیرد؛ مقوله‌ای که می‌تواند بستر و مسیر تحقق اهداف نظام‌های آموزشی و دانشگاهی را به‌خوبی فراهم آورد [۲۵].

در پژوهش حاضر تلاش شد تا با رویکردی عمق‌نگر و پدیدارشناختی به موضوع فرسودگی تحصیلی نگریسته شود و ابعاد عمیق آن مورد توجه قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

در مجموع مضامین به‌دست آمده از صحبت‌های شرکت‌کنندگان حاکی از این است که ۴ عامل اصلی فرسودگی تحصیلی دانشجویان، ضعف علمی و رفتاری اساتید، عدم رضایت از شرایط آموزشی، مشکلات شخصی و مسائل اجتماعی هستند. طبقه‌بندی عوامل نقش پررنگ عوامل سازمانی (اساتید و محیط دانشکده) را در فرسودگی تحصیلی دانشجویان نشان داد. نتایج این مطالعه دستاوردهای مناسبی برای کمک به دست‌اندرکاران آموزشی خصوصاً اساتید دانشکده در جهت کاهش فرسودگی تحصیلی در بین دانشجویان به همراه دارد.

باتوجه به نقش مهم حمایت اجتماعی در فرسودگی تحصیلی پیشنهاد می‌شود، خانواده‌ها و اساتید، دانشجویانی که به دلایل مختلف در امر تحصیل آسیب‌پذیرتر هستند را حمایت کنند و مشکلات آن‌ها را جویا شوند و در حل مشکلات آن‌ها تلاش کنند تا از بروز فرسودگی تحصیلی در آن‌ها جلوگیری شود و عملکرد تحصیلی آن‌ها بهبود یابد.

پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی شیوع فرسودگی تحصیلی در جمعیت مورد مطالعه بررسی شود. همچنین ضروری است که جامعه بزرگ‌تری از دانشجویان بررسی شوند تا عوامل مرتبط با

فرسودگی تحصیلی با وضوح بیشتری شناسایی شوند.

عدم امکان دسترسی به گروه‌های دانشجویی و اخذ تجارب آنان از این پدیده که به‌نوبه خود می‌تواند باعث کامل‌تر و غنی‌تر شدن روایت‌ها شود، از محدودیت‌های مطالعه حاضر است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه دارای تأییدیه اخلاقی به شماره IR.SSU.REC.1399.184 از کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی یزد است و همچنین منتج از پایان‌نامه دانشجویی به شماره ۱۰۸۶ ب مصوب در شورای پژوهشی دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد است.

حامی مالی

این مقاله با حمایت مالی معاونت تحقیقات فناوری دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت داشتند.

تعارض منافع

بنابر اعلام نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارند.

References

- [1] Botton G, Morgental CS, Scherer MM, Lenzi TL, Montagner AF, Rocha RO. Are self-etch adhesive systems effective in the retention of occlusal sealants? A systematic review and meta-analysis. *Int J Paediatr Dent*. 2016; 26(6):402-411. [DOI:10.1111/ipd.12214] [PMID]
- [2] Charkhabi M, Azizi Abarghuei M, Hayati D. The association of academic burnout with self-efficacy and quality of learning experience among Iranian students. *Springerplus*. 2013; 2:677. [DOI:10.1186/2193-1801-2-677] [PMID]
- [3] Capri B, Ozkendir OM, Ozkurt B, Karakus F. General self-efficacy beliefs, life satisfaction and burnout of university students. *Procedia Soc Behav Sci*. 2012; 47:968-73. [DOI:10.1016/j.sbspro.2012.06.765]
- [4] Falahchai M, Taheri M, Neshandar Asli H, Babaei Hemmati Y, Pourseyedian S. [A survey of the relationship between academic burnout and academic achievement of dental students of Guilan University of Medical Sciences (Persian)]. *Res Med Educ*. 2020; 12(4):70-9. [DOI:10.52547/rme.12.4.70]
- [5] Ntaoutidou S, Arhakis A, Tolidis K, Kotsanos N. Clinical evaluation of a surface pre-reacted glass (S-PRG) filler-containing dental sealant placed with a self-etching primer/adhesive. *Eur Arch Paediatr Dent*. 2018; 19(6):431-7. [DOI:10.1007/s40368-018-0379-z] [PMID]
- [6] González-Ávila G, Bello-Villalobos H. Burnout effect on academic progress of Oncology medical residents. *Rev Med Inst Mex Seguro Soc*. 2014; 52(4):468-73. [Link]
- [7] Jiménez-Ortiz JL, Islas-Valle RM, Jiménez-Ortiz JD, Pérez-Lizárraga E, Hernández-García ME, González-Salazar F. Emotional exhaustion, burnout, and perceived stress in dental students. *J Int Med Res*. 2019; 47(9):4251-9. [DOI:10.1177/0300060519859145] [PMID]
- [8] El-Masry R, Ghreiz SM, Helal RM, Audeh AM, Shams T. Perceived stress and burnout among medical students during the clinical period of their education. *Ibnosina J M Bio Sci*. 2013; 5(4):179-88 [DOI:10.4103/1947-489X.210543]
- [9] Hemmati R, Sadeghi A. [Analysis of academic burnout among university students (Persian)]. *J Soc Probl Iran*. 2019; 9(2):233-57. [Link]
- [10] Dean JA. McDonald and Avery dentistry for the child and adolescent. Edinburgh: Elsevier Health Sciences; 2015. [Link]
- [11] Hosseini Largani M. [Analysis of student's academic burnout in Iran's public higher education system: Identification of determinants and strategies (Persian)]. *J Res Plan Higher Educ*. 2017; 23(3):43-69. [Link]
- [12] Alhilali K, Husni M, Almarabbeh A. Frequency of burnout in dental students and its relationship with stress level, depressive and anxiety state. *Middle East Curr Psychiatr*. 2024; 31(1):21. [DOI:10.1186/s43045-024-00411-y]
- [13] Enworo OC. Application of Guba and Lincoln's parallel criteria to assess trustworthiness of qualitative research on indigenous social protection systems. *Qual Res J*. 2023; 23(4):372-84. [DOI:10.1108/QRJ-08-2022-0116]
- [14] Ramist L. College student attrition and retention. New York: College Entrance Examination Board; 1981. [Link]
- [15] Adib Y, Fathiazar E, Dastouri R. [Explaining the experience of academic burnout by medical students, Tabriz University of Medical Sciences, Iran (Persian)]. *J Qual Res Health Sci*. 2017; 6(1):35-48. [Link]
- [16] Bagheri Heidari F. A study on the effective factors on the students lecturers' communication in some Iranian Universities. *Iran J Sociol*. 2014; 15(4):153-72. [Link]
- [17] Jamshidian Ghalesahi N, Babazadeh S, Razavi SH, Khodabakhsh M, Mahmoudi S. Evaluation of dental students' experience about the hidden curriculum in Yazd: A qualitative study. *Horiz Med Educ Dev*. 2024; [Unpublished]. [DOI:10.22038/hmed.2024.78573.1346]
- [18] Gharaei S, Kargoza S, Amirchakmaghi M, Gholami H. [Students' viewpoints of Mashhad dental school about educational problems a qualitative study (Persian)]. *Educ Strateg Med Sci*. 2015; 8(2):123-30. [Link]
- [19] Nazarinejad F. [Evaluation of stressors in educational environment of students of Yazd Dental faculty (Persian)] [PhD dissertation]. Yazd: Shahid Sadoughi University of Medical Science; 2007. [Link]
- [20] Pejhmankhah S, Farajzadeh Z, Nakhae M, Saadatjoo S, Kianfar S. [Effective factors in communication with patients and barriers from nurses' perspective Val-e-Asr hospital: Birjand (Persian)]. *Mod Care J*. 2009; 5(1):46-51. [Link]
- [21] Pourseyyed SM, Motevalli MM, Pourseyyed SR, Barahimi Z. [Relationship of perceived stress, perfectionism and social support with students' academic burnout and-academic performance (Persian)]. *Educ Strateg Med Sci*. 2015; 8(3):187-94. [Link]
- [22] Salmela-Aro K, Kiuru N, Nurmi JE. The role of educational track in adolescents' school burnout: A longitudinal study. *Br J Educ Psychol*. 2008; 78(Pt 4):663-89. [DOI:10.1348/000709908X281628] [PMID]
- [23] Seyedmajidi M, Seyedmajidi S A, Rayyani A, Gilchini F, Gholinia H, Bijani A. [Determine the effective factors on student and professor communication from the views of clinical students in Babol dental school (Persian)]. *J Med Educ*. 2016; 4(2):13-9. [Link]
- [24] Sheykholeslami A, Karimianpoor G, Veysi R. [The prediction of academic burnout based on quality of college life and hope to employment in university students (Persian)]. *Educ Psychol*. 2016; 12(39):25-43. [DOI:10.22054/jep.2016.4080]
- [25] Mohammadi M, Keshavarzi F, Heydari E. [Causal model of quality of campus community, educational and social integrity and Student's Academic burnout (Persian)]. *Psychol Mod Method*. 2014; 4(16):11-28. [Link]
- [26] Naami AAZ. [Relationship between the quality of learning experiences and students' academic motivation M.Sc. Shahid Chamran University of Ahvaz (Persian)]. *J Psychol Stud*. 2009; 5(3):117-34. [Link]
- [27] Kuitinen M, Meriläinen M. The effect of student related burnout on student perceptions. *J Int Educ Bus*. 2011; 4(1):42-62 [DOI:10.1108/18363261111170586]
- [28] Azimi M, Piri M, Zavaar T. [Relationship of academic burnout and self-regulated learning with academic performance of high school students (Persian)]. *Curriculum Plan Knowl Res Educ Sci*. 2013; 11(38):116-28. [Link]
- [29] Beaumont E, Durkin M, Hollins Martin CJ, Carson J. Compassion for others, self-compassion, quality of life and mental well-being measures and their association with compassion fatigue and burnout in student midwives: A quantitative survey. *Midwifery*. 2016; 34:239-44. [DOI:10.1016/j.midw.2015.11.002] [PMID]
- [30] Colby L, Mareka M, Pillay S, Sallie F, van Staden C, du Plessis ED, et al. The association between the levels of burnout and quality of life among fourth-year medical students at the University of the Free State. *S Afr J Psychiatr*. 2018; 24:1101. [DOI:10.4102/sajpsychiatry.v24i0.1101] [PMID]
- [31] Bullock G, Kraft L, Amsden K, Gore W, Prengle B, Wimsatt J, et al. The prevalence and effect of burnout on graduate healthcare students. *Can Med Educ J*. 2017; 8(3):e90-108. [PMID] [PMCID]

- [32] Ghadampour E, Farhadi A, Naghibeiranvand F. [The relationship among academic burnout, academic engagement and performance of students of Lorestan University of Medical Sciences (Persian)]. *Res Med Educ.* 2016; 8(2):60-8. [DOI:10.18869/acadpub.rme.8.2.60]
- [33] Uludag O, Yaratan H. The effect of burnout on engagement: An empirical study on tourism students. *J Hosp Leis Sport Tour Educ.* 2010; 9(1):13-23. [DOI:10.3794/johlst.91.243]
- [34] Shih SS. The effects of autonomy support versus psychological control and work engagement versus academic burnout on adolescents use of avoidance strategies. *Sch Psychol Int.* 2013; 34:330-47. [DOI:10.1177/0143034312466423]
- [35] Zhang Y, Gan Y, Cham H. Perfectionism, academic burnout and engagement among Chinese college students: A structural equation modeling analysis. *Pers Individ Diff.* 2007; 43:1529-40 [DOI:10.1016/j.paid.2007.04.010]
- [36] Bagherpoor MR. [Investigating the causes of students' academic burnout (Persian)] [Internet]. 2017 [Updated 29 June 2017]. Available from: [Link]
- [37] Khazaei T, Tavakkoli MR, Jaber Darmiyan M, Yaghoobi Poore M. [Educational burnout and its relation with mental health in birjand university of medical sciences students (Persian)]. *Med Educ J.* 2015; 3(2):46-51. [Link]